

himlen og Himlen

AF HARTVIG WAGNER

himlen og Himlen

af Hartvig Wagner

l o h s e

Indhold

11	Forord
12	En immigrant
16	Stamtavle
18	Far
21	Bråskovgård
26	Mit hjem
33	Sommerferien
35	Min konfirmation
38	Skolegang
42	Fritiden
45	Gymnasiet
51	Onkel og Tante i Glud
54	Astronomien
62	Kenya
64	Røverkulen
68	Andet end bøgerne
71	Marie
74	Brorson
78	Laurids Johannes Koch
81	Carmel
85	I spænding

88	Minder fra Nørhaa og Stenbjerg
92	Særlige oplevelser
98	Nyt på vej
100	Rom og vi
105	Viborgkredsen
110	Residerende kapellan
114	Sct. Johannes Kirke
116	Sognet
119	Sognepræst
121	Ved siden af
123	En rejse fik følger
125	Indre Mission
127	Forberedelse og afsked
131	De første år i Børkop
135	To bispevalg
137	Problemer
139	Forstanderskiftet
142	En ny stab
143	Ny formand i Indre Mission
149	Afsked med Børkop
152	Tre år uden embede
157	Igen i præstetjeneste
159	At prædike
162	De 11 år som præst i Gullestrup
165	De fremmede
167	Ny kirke
168	Tilkaldepræst

170	Nye forhold i Gullestrup
171	Pensionist
173	TEL
174	På ekspedition i Bibelen
175	Billeddatabase
177	Israel
181	Herodes
183	Goliat
184	Jordan
185	I Paulus' fodspor
188	Familielivet
192	»Bakkely« i Videbæk
196	Tak og ære være Gud
198	At miste
200	Endnu et tab
202	Mening og håb
205	Etiopien set med egne øjne
208	Præst med himmelvendte øjne
212	himlen og Himlen
213	Personregister

Forord

Naturen, mekanik, fysik, kemi og særligt astronomi har jeg været optaget af siden drengeårene. Helt oplagt blev det derfor den matematisk-naturvidenskabelige linje jeg valgte, da jeg efter mellemkoleeksamen på Horsens Statsskole i 1945 rykkede op i gymnasiet samme sted.

Fremtiden forekom både mig selv og andre bestemt af mine interesser, der blev kraftigt bakket op af min lærer i astronomi. Men så en dag i 3. g overraskede jeg vist min gode, fromme far, da jeg sagde: »Det bliver nok alligevel ikke astronomi, men teologi, jeg kaster mig over.« Svaret kom omgående: »Begge dele handler jo om himlen. Vælger du teologien, bliver det retsiden, du skal arbejde med. Det er jo kun vrangen, vi ser på nattehimlen!«

Når jeg nu vover en beskrivelse af mit lange, indholdsrige liv, sker det, fordi jeg skylder både Gud og mennesker en tak for en lykkelig og meningsfuld tilværelse. Ordvekslingen med far er så årsagen til, at titlen passende er blevet: »himlen og Himlen«. Både vrangen og retten, både astronomien og teologien har fyldt mit liv. Mest det sidste. Solen, månen og stjernerne fortæller jo om det endnu større: Guds herlighed. Den ønsker jeg at pege på med det, der fortælles på de følgende sider.

Hartvig Wagner
Gullestrup, februar 2019

En immigrant

En dag sidst i juli 1960 var far og jeg nået til landsbyen Wernswig ca. 40 km sydvest for Kassel i den tyske delstat Hessen. Vi steg ud af min blå Volvo PV 444 ved byskiltet. Her gik en mand og slog græs i grøftekanterne. »Er der nogen her, der hedder Wagner,« spurgte vi ham. »Ja, der Bürgermeister!«

Vi spurgte os så frem til borgmester Conrad Wagner og fortalte, hvem vi var, og hvorfor vi var kommet til hans lille by. »Så må I endelig også besøge min gamle far, George Wagner.« Det gjorde vi så.

Her er så i korte træk, hvad far kunne fortælle George på 83 år om sin bedstefar Werner Wagner, som han vidste var født i Wernswig i 1839. Efter at have forladt hjemmet, var han taget til Hannover og havde arbejdet en tid med at anlægge jernbane. Turen gik derfra videre til Kiel, hvor han fik hyre på et dampskib, der i 1857 bragte ham til Frederikshavn. Herfra fik han arbejde på herregården »Knivholt« i udkanten af Frederikshavn. Fremtiden lå nu i Vendsyssel.

Jeg glemmer ikke George Wagners udbrud, da han hørte den historie: »Ach, er war der Bruder meines Vaters!« Oldefar var Georges farbror, familiens fortabte søn, der var stukket af hjemmefra uden siden at have ladet høre fra sig. Så at få at vide, hvor han var blevet af, og at han nu selv stod over for sin forsvundne onkels

efterkommere, overvældede den gamle George. Han vidste dog så meget, at den unge Werner ikke havde fundet sig tilrette i sin fødeby og var stukket af.

George sendte os videre til sin lidt yngre bror Hans Curt Wagner i nabobyen Sondheim. Han blev lige så overrasket over besøget fra Danmark.

Nu må jeg så også fortælle læserne, hvad der hændte oldefar i Vendsyssel, hvor han gik under navnet »Tyske Henrik«. Hvorfor han blev kaldt Henrik, ved jeg ikke. Hans dåbsattest siger Werner, men viser, at hans far hed Heinrich Wagner og var daglejer og bjergmand i Wernswig. Måske har oldefar derfor selv kaldt sig Henrik?

Hvorfor han kom til Danmark og havnede i Frederikshavn, ville jeg gerne have vidst. Det må jeg så også gætte mig til. Når han ikke havde ladet familien vide, hvor han blev af, kunne det måske hænge sammen med frygt for indkaldelse til militæret. På det tidspunkt var der vist uro i landet.

Og hvorfor så netop Frederikshavn? Jeg har fået oplyst, at den daværende forvalter på »Knivholt« var tysker. Og hvem ved, om han kan have efterlyst arbejdskraft i Tyskland? Der var brug for mange hænder både på mark og i stald i de tider.

Efter to år på »Knivholt« fik oldefar arbejde på forskellige gårde i Skærum og Lendum sogne. Det fortæller hans skudsmålsbog, som jeg er i besiddelse af. Som 22-årig blev han viet i Lendum Kirke til den fire år ældre Birgitte Marie Sørensen fra Skærum og fortsatte som arbejdsmand på gårde i sognet. Noget tyder på, at det dengang ikke var så indviklet at blive integreret.

I 1884 overtog oldefar en ejendom på Skreborg hede i Hørmested sogn og flyttede dertil med deres tre børn: Wilhelmine, Kristjan Peter og Ferdinand. Sidstnævnte er min farfar, som jeg mindes med ære og respekt. Her er hans historie kort fortalt:

Farfar, Ferdinand Wagner, blev født i Nr. Milebakken, Lendum sogn, i 1871 og blev i 1891 viet i Sankt Hans Kirke i Hjørring til Andrea Byrgesen fra Vrejlev sogn. Hun var seks år ældre. Efter vielsen overtog de en hedelod i Skreborg, der var nabo til den ejendom, som oldefar havde overtaget.

Her knoklede farfar så hårdt med opdyrkningen, at hans helbred led et varigt knæk. På et tidspunkt overtog han sin fars ejendom, antagelig for at lette arbejdsbyrden. På grund af helbredet flyttede familien senere til »Hingborg«, en mindre ejendom på 3 tdr. land i Lendum sogn. Her blev de sidste kræfter brugt op, og i 1927 rykker Ferdinand og Andrea ind i et lille hus i Morild.

Som dreng var det spændende at besøge dem her. Tænk, der var ingen vandhane i køkkenet! Til gengæld var det sjovt at hjælpe med at hejse en spand op af brønden i baggården. Oppe på loftet havde farfar indrettet et lille værksted, hvor han lavede og reparerede seletøj til landmændenes heste. Her fik jeg en lille lap læder, som jeg morede mig med at klippe huller i med en tang. Og nede i stuen legede jeg heste med de skaller af blåmuslinger, som farfar havde samlet til formålet.

Det var jo ikke bare opdyrkningen af heden, der havde slidt på kræfterne. En børneflokk på ti skulle have dagligt brød. Ferdinand måtte derfor også knokle som daglejer på gårdene i omegnen, og Andrea måtte koge grød, bage brød, kærne smør, sy og reparere tøj

Farfar og farmor, Ferdinand og Andrea Wagner

fra tidlig morgen til sen aften. Farmor var en beskeden og from kvinde, der satte sin lid til Gud.

Under trange kår voksede far, Aksel Peter Wagner, op som den ældste i flokken, født i Skreborg 27. juli 1892. Inden jeg fortæller om far, må jeg indskyde et kort afsnit om familien længere tilbage.

Stamtavle

I 2015 modtog jeg en stamtavle over slægten Wagner fra Vendssysel. Den er udarbejdet i et samarbejde mellem en tysk slægtsforsker, Gustav Eichbaum fra Hessen og sognepræst Carl Rosenberg-Desroses, København, søn af en af mine ældre kusiner. Stamtavlen fylder 31 A4 sider og går 17 generationer tilbage til 1300-tallet. Den rummer mange interessante oplysninger.

Den første, der er nævnt, er kandestøber Jost Schwarzerd i Heidelberg. Et spændende efternavn, som betyder »Sort jord« og oversat til græsk hedder Melanchthon. Som bekendt hed Luthers bedste medarbejder og ven netop Melanchthon. Og blader jeg så frem til 16. generation, er der ingen tvivl. Her forekommer navnet Philipp Melanchthon/Schwarzerd med følgende oplysninger: Født 16.2.1497 i Bretten/Württemberg, død 19.4.1560 i Wittenberg. 1514 Magister i Heidelberg, 1518 Professor i græsk i Wittenberg.

Tænk at være i familie med en af reformationens helt store personligheder! Jeg føler mig ligefrem også familiært forpligtet til at fastholde den evangelisk-lutherske bekendelse.

Stamtavlen viser, at familien har rod i landsbyen Singlis ved floden Schwalm ca. 35 km sydvest for Kassel. I ti generationer har familien Wagner ejet vandmøllen i Singlis. Oldefars far, Heinrich Wagner, var søn af mølleren i Singlis og giftede sig med Anna

Slægtens ejendom i ti generationer: Vandmøllen i Singlis

Elisabeth Kahler fra den tidligere nævnte landsby Wernswig i nabolaget. Her overtog han sin svigerfars ejendom, hvor oldefar blev født 17.5.1839.

I 2016 lykkedes det min søn Karsten og jeg at finde fædrenes vandmølle i Singlis, der med tilhørende landbrug sikkert har dannet et solidt økonomisk grundlag for generationerne. På kirkegården i Singlis fandt vi mange gravsten med navnet Wagner. I øvrigt viser stamtavlen, at der i slægten har været flere kendte teologer.

Far

Tilbage til far. Da han i 1959 var blevet pensioneret, gav vi tre søskende ham en stak skriveblokke og bad ham skrive sin livshistorie. Vi ville gerne især vide noget om hans barndom og ungdom i Vendsyssel. Men far var så optaget af alt, hvad der i øjeblikket skete lige rundt om ham og ude i den store verden. Det blev desværre ikke til noget med skriveriet.

Den skuffelse er stærkt medvirkende til, at jeg nu forsøger at give mine efterkommere lidt skriftligt om min livsvej og de mange oplevelser undervejs.

Her er så, hvad jeg husker, far har fortalt, suppleret med oplysninger fra andre kilder. Kirkebogen viser, at far som smedelærling i Hørby ved Sæby stod fadder ved sin lillebror Helmers dåb i Hørmested Kirke i 1909. Helmer var den yngste i den store søskendeflok. Jeg har derimod ikke rede på alle de steder, hvor far derefter fik arbejde som svend.

Men jeg har fundet ud af, at han i 1916 havde plads hos smedemester Martinus Christensen i Klokkeholm. Det var her, han blev vakt og kom til personlig tro på Jesus Kristus. Om sin omvendelse har han fortalt, at nu skulle det være slut med kortspil. En morgen tog han kortene med i smedjen for at kaste dem i ilden på essen, da han skulle tænde op. Læredrengen syntes, det var et kostbart spild, og søgte at redde kortene med ildtangen,

men far gav ham et rap over fingrene med ildspyddet, og kortene gik op i luer.

En anden vigtigere konsekvens af den nyvakte tro blev et ophold på Horne Højskole i vinteren 1916-17, som fik varig betydning for far. Ofte fortalte han om det, og han beholdt siden kontakt med skolen i mange år.

Efter højskolen fik far arbejde på »Pedershåb« Maskinfabrik i Brønderslev. Her oplevede han en vækkelse blandt byens unge og engagerede sig også i søndagsskolen. Opholdet i Brønderslev blev dog kort.

I 1919 blev far bestyrer af KFUM's arbejderbarak i Tange, hvor man var i gang med at bygge »Tangeværket«. Her var arbejdere fra hele landet klumpet sammen i usle skure. I fritiden foregik der lidt af hvert. Druk og slagsmål gjorde tilværelsen broget. Om aftenen samlede far en flok, lavede kaffe og holdt andagt. Kaffen blev lavet på en primus, der blev tændt med sprit. En aften forlangte en bedugget mand spritflasken. »Ja, hvis du havde været en primus,« svarede far, »så vær så god, men du er jo et menneske, så flasken beholder jeg!« Far var blevet ivrig afholdsmand.

Allerede året efter ventede en ny opgave og fars og mors bryllup. Ved afskeden og som bryllupsgave fik far overrakt et stueur. På en lille sølvplade står den hilsen: »Fra Arbejderne i Tange«. Uret går endnu og fortæller mig, at fars ret korte tid i barakken må have sat spor.

Derom vidner også en anbefaling, jeg har fundet i de få gemmer, far efterlod. Den var skrevet af præsten i sognet, hvor Tangeværket ligger. Der var for resten også en anbefaling fra forstan-

deren på Horne Højskole. Det gjorde godt at læse dem. De var så fine og uden tvivl med til at bane vejen til fars nye stilling som faglærer i smedefaget på Statsungdomshjemmet »Bråskovgård« 13 km syd for Horsens. Den overtog han 1. januar 1920 og fejrede 13. april samme år sit bryllup i Elling Kirke med mor, Alma Mathilde Sørensen, født 1897 i et lille husmandshjem på Strandby Hede.

Jeg fik aldrig rede på, hvordan de havde truffet hinanden, men et familiemedlem har hørt far fortælle, at han jævnligt ad snævre grusveje cyklede de 40 km fra Kløkkerholm til Elling for at besøge kæresten, som han delte troens glæde med.

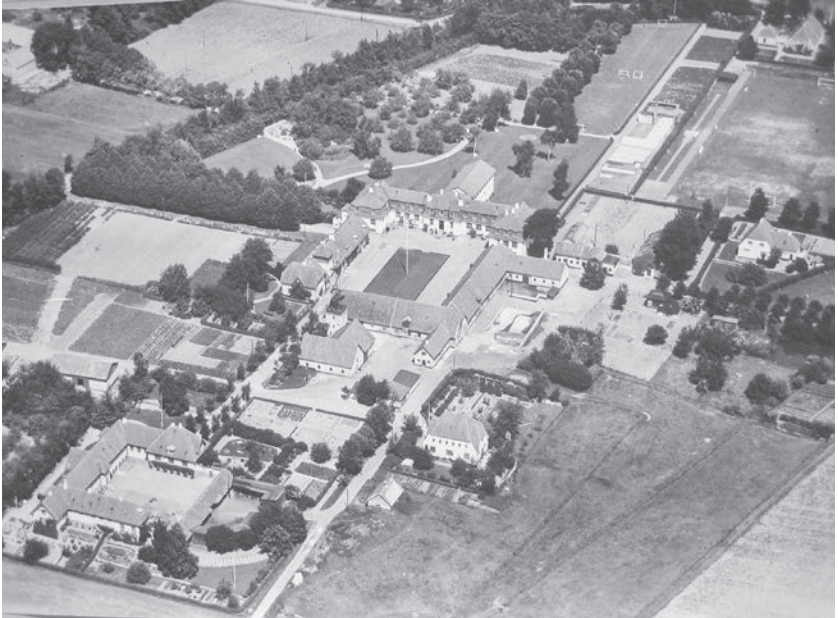
Bråskovgård

Inden jeg fortæller om min barndom og ungdom, er det på plads at beskrive stedet, hvor jeg voksede op. Til jeg som student flyttede hjemmefra i 1948, var rammen om min tilværelse Statsungdomshjemmet »Bråskovgård« i den lille stationsby Bråskov på den daværende Horsens-Juelsminde jernbane.

I 1907 købte staten den ene af to store gårde (over 100 tdr. land) i Bråskov med henblik på oprettelsen af en opdragelsesanstalt for »elever mellem 16 og 21 år, der har vist særlig slet opførsel eller særlig vanskelig karakter med henblik på passende opdragelse, oplæring og undervisning,« hedder det i vedtægterne. Institutionen henhørte under Socialministeriet, og anbringelsen skete i samråd med Overinspektionen for Børneforsorgen.

Langt de fleste af de 70-76 elever havde været i konflikt med loven, men undgik fængsel mod i stedet at blive sendt til Bråskovgård. En del kom fra lignende institutioner, hvor de havde voldt problemer. Bråskovgård var sidste instans. Her havde man nemlig en »Lukket Afdeling« med celler, der havde jerngitter for vinduerne, og hvor der var skærpet opsyn dag og nat.

Eleverne på den åbne afdeling havde mulighed for at aflægge svendeprøve som skrædder, skomager, snedker eller grovsmed. En del var beskæftiget i gartneriet og det tilhørende landbrug eller var på holdet, der tog sig af forefaldende arbejde.

Luftfoto af Bråskovgård. Nederst tv. »Den Lukkede«. Midt i billedet hovedbygningen. Øverst th. mit barndomshjem

Arbejdet gik i gang kl. 7.00 med et middagshvil fra 11.50 til 13.30 og fyraften kl. 17.00. Så fulgte skoleundervisning/sport til aftensmaden kl. 19.00 og fritid til aftensangen kl. 20.30. Så gik det ind på værelset, hvor vagthavende slog slåen for døren. I vagtstuen sad »Nattevagten« til næste morgen.

Af og til hændte det, at en elev »spæned«. Mere effektivt var opsynet ikke. I mange år var far den eneste funktionær, som havde bil. Derfor har han været på mange ture aften og nat for om muligt at snuppe »den rendte elev«, der tit tog vejen mod København. Når det lykkedes at fange ham, kostede det tre måneder på »Den Lukkede.«

I 1959 tog far sin afsked efter 39½ års tjeneste. Ved den lejlighed sagde han, at han kun i ét tilfælde kunne mindes en elev, der havde slidt på ham. Far havde sjældne medfødte pædagogiske evner, som han imidlertid følte udfordret, da staten de sidste år af hans virke sendte psykologer til Bråskovgård, som blandede sig i opdragelsesmetoderne.

En dag vendte en af lærlingene tilbage til smedjen efter samtale med den fremmede psykolog og pralede af at være så speciel, at ham kunne psykologen ikke finde ud af. »Jeg skal vise dig, at vi er nogen her, der godt ved, hvordan sådan en storsnudet københavnerdreng skal behandles,« sagde far og klemte ham grundigt op mod filebænken og skruestikken. Så havde den unge mand ikke mere at skulle have sagt.

Man kunne måske indvende, at far her anvendte fysisk magt og gik elevens selvværd for nær. Far udtrykte sin pædagogik med ordene: »Bare de unge mennesker ved, at der kan falde brænde ned, så glider det hele gerne stille og roligt.« Men den teori forudsætter jo, at der så også nu og da virkelig faldt brænde ned. Det lod far kun nødtigt og sjældent ske og altid hånd i hånd med en bestræbelse på at styrke elevernes følelse af eget værd. F.eks. viste han af og til lærlinge den tillid at lade dem cykle på arbejde hos smedemestre i nabolaget. Og for at give de unge en lejlighed til at vise, hvad de duede til, tog far gerne et spil dam med dem i deres fritid.

På højere sted må man være blevet opmærksom på fars pædagogik. Dansk Børneforsorg bad ham holde et foredrag ved forsorgens årlige kursus i København i 1954. Emnet var: Hvorledes bevares friskheden i arbejdet? Fars besvarelse vakte så megen opmærksomhed, at Børnesagens Tidende bad om manuskriptet.

Sådan et har far aldrig skrevet. I smedjen havde han en skrivepult på filebænken. I ledige øjeblikke nedfældede han sine tanker i få »punkter« på en lap papir. Mere havde han aldrig med på talerstolen. Da han kom hjem fra mødet i København, holdt han foredraget igen for min storesøster, som skrev det ned og sendte det til bladet, hvor jeg nu har kunnet læse det med stor fornøjelse.

»Gå til savskæreren og lyt, når han kører med sin rundsav. Når den er rigtigt indstillet, så synger den; og er den forkert indstillet, så brummer den. Sådan går det også med os! Indstillingen i starten må være rigtig,« hedder det i indledningen. Og far slutter foredraget: »Den største kilde til fornyelse er efter min mening at være en personlig kristen; thi den Gud, hvem vi står til regnskab, og om hvem der står: 'Han er rig nok for alle dem, der påkalder ham', han magter også at hjælpe os til at få den rigtige kontrol over vore handlinger. Han, som har sagt: 'Alt hvad I vil, at menneskene skal gøre mod eder, skal I også gøre imod dem.'«

Det kristne vidnesbyrd lukkede dengang ikke af for videre kontakt. Fire år efter var far igen taler ved kurset. Fars foredrag: »Fællesopdragelsens muligheder for at tage hensyn til den enkelte« fylder seks tætskrevne sider i Børnesagens Tidende. Da må man have haft båndoptager på.

I 1956 modtog far fortjenstmedaljen i sølv for sin lange tjeneste blandt de vanskeligt stillede unge. Han talte gerne om den oplevelse, det blev for ham at trykke kong Frederik IX i hånden som tak for medaljen.

Efter pensioneringen fik far og mor nogle gode år i Horsens, før en hjerneblødning satte en stopper for fars fortsatte aktiviteter

og nødvendiggjorde en længere hospitalsindlæggelse. En bedring gjorde det muligt at fejre guldbryllup i april 1970 ved en mindre familiefest. Her holdt far en tale, velformuleret trods sin hjerneblødning. Et af børnebørnene husker tydeligt, at han i talen citerede ordene fra Salmernes Bog kap. 16,6: »Snorene faldt mig på liflige steder«. Far var lykkelig for det liv, han fik givet. Han havde ikke langt igen. Den 28. juni døde far.

Bråskovgård udgjorde i grunden et lukket samfund i forhold til stationsbyen og omgivelserne overhovedet. Til gengæld var der sammenhold mellem den store stab funktionærer og deres familier. Vi var en stor flok børn, som kunne spille rundbold, lege røvere og soldater eller gemmelegen »Kom tilbage til paven i Rom«. Juleaften var alle funktionærfamilier samlet om juletræet sammen med de elever, der ikke havde gjort sig fortjent til juleferie i deres hjem.

I 1978 sluttede Bråskovgård sin hidtidige funktion og fungerer i dag som efterskole.

Jeg runder dette afsnit af med endnu en episode, som fortæller om brugen af fysisk magt i opdragelsen dengang. En funktionær i »Den Lukkede« havde anvendt vold over for de indsatte. De overordnede myndigheder og politiet greb ind, og funktionæren blev afskediget. Under forhøret af de indsatte blev de spurgt, om ikke også »Den Lukkedes« bestyrer, Andreas Andersen, havde slået dem. »Jo,« lød svaret, »men så havde vi også fortjent det!« Andersen beholdt trods de uddelte lussinger stillingen og fik tilmed også den kongelige fortjenstmedalje for lang og tro tjeneste.